

کتاب‌شناسی توصیفی

الف) تألیفات مستقل

چهارصدمین سال تولد ملاصدرا و به منظور تجلیل از مقام علمی آخوند نگاهشته شده و حاوی آراء و عقاید خاص صدرالمناهلین و مقایسه آنان با کلمات ابن سینا بوده تا اهمیت تحقیقات آخوند مشخص شود. در مطاوی سخنان ملاصدرا که با توضیحات ضروری استاد علامه آشتیانی آمیخته شده‌اند، عبارات برخی از متأخرین در مخالفت با صدرا را آورده و از آنان به نحو مکفی جواب داده‌اند. بیان مختارملاصدرا در وجود - حرکت در جواهر - معاد جسمانی و تجرد خیال - اتحاد عاقل و معقول - علم حق و بیان قاعده بسیط الحقیقه - بیان مثل افلاطونی و ذکر موردی از اشکالات آخوند بر مشایین به همراه فهرست نگارش‌های ملاصدرا و یکی از نامه‌های او به میرداماد، مباحث این کتاب را تشکیل می‌دهد.

۴- شرح فصوص الحکم فارابی، سید جلال‌الدین آشتیانی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۵۳ ش.

متن فصوص الحکم رساله‌ای منسوب به ابونصر فارابی است که گزارشی از مباحث کلی وجود و الهیات را در بردارد؛ استاد آشتیانی بر اساس اندیشه‌های صدرالمناهلین به شرح مباحث آن پرداخته و با تفکیک افکار مشایی فارابی از اصول اولیه حکمت متعالیه صدرا، به سیر مباحث فلسفی در ایران پرداخته است.

۵- شرح مقدمه‌ی قیصری بر فصوص الحکم، سیدجلال‌الدین آشتیانی، ۱۳۴۳ ش؛ چاپ دوم - چهارم؛ انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۲ ش.

این کتاب از نوشته‌های مستقل استاد آشتیانی است که نزدیک به چهل سال پیش تألیف شده است؛ متن کتاب از عارف بنام قرن هشتم داود بن محمود قیصری است که شامل دوازده فصل بوده و اصول اولیه‌ی عرفان نظری را بر اساس مشرب محیی‌الدین بن عربی تنظیم کرده است؛ قیصری این مقدمه را در ابتدای شرح

۱- تفسیر سوره‌ی حمد، سیدجلال‌الدین آشتیانی، مشهد، مجله‌ی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی، ۱۳۶۶ ش.

استاد آشتیانی این شرح را به مناسبت بزرگداشت یاد مرحوم محمد تقی شریعتی تقریر نموده‌اند. ایشان با تکیه بر آموخته‌های فلسفی و عرفانی، اثری ماندگار و در استمرار سنت دیرپای تفاسیر عرفانی عرضه داشته‌اند که لطایف قرآنی را با حقایق عرفانی و استدلالات فلسفی درهم آمیخته است. استاد با مراجعه به متون کلاسیک فلسفی و تحت تأثیر حکمت متعالیه به شرح و توصیف نکته‌های قرآنی نظیر مقام حمد حق تعالی، مراتب وجودی امکانی نسبت به واجب الوجود و... پرداخته‌اند.

۲- شرح برزادالمسافر ملاصدرا، سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۶۹ ق. (چاپ دوم؛ ۱۳۵۹ ش).

متن رساله، مشتمل بر اثبات معاد جسمانی از ملاصدراست که استاد آشتیانی به شرح آن پرداخته است؛ تشریح معاد جسمانی و تفاوت آن از معاد روحانی به همراه گزارش سیر تاریخی این بحث در میان متکلمان و فلاسفه‌ی مسلمان، مطالب شرح استاد آشتیانی را شامل می‌شود. نقل آرای حکیم زנוزی و دفع اشکالات وی بر تقریر ملاصدرا از معاد جسمانی از مطالب ارزنده‌ی تتبع استاد آشتیانی در شرح مفصل خود بر رساله‌ی مختصر ملاصدرا است.

۳- شرح حال و آراء فلسفی ملاصدرا، سید جلال‌الدین آشتیانی، انتشارات زوار، مشهد، ۱۳۴۰ ش. (چاپ دوم؛ انتشارات نهضت زنان مسلمان، تهران، ۱۳۶۰ ش).

این کتاب به قلم یکی از مروجان و شارحان افکار ملاصدرا در دوران معاصر همزمان با بزرگداشت

خود بر فصوص الحکم ابن عربی. تحریر نموده و به لحاظ اهمیت مباحث آن، در میان فلاسفه و عرفا به شکل متنی مستقل دایر مدار بحث و تألیف قرار گرفته است؛ مباحثی چون حقیقت وجود از نظر عرفان، اسما و صفات الهی، اعیان ثابتة، حضرات خمس و حقیقت انسانی در عرفان اسلامی و همچنین حقیقت ولایت کلیه، مسایلی است که قیصری در مقدمه به بحث از آن‌ها پرداخته است. استاد آشتیانی با مشرب صدرایی به آن‌ها پرداخته و جای جای به دفع اشکالات متکلمان و مشایبان اقدام نموده و تقریری برهانی از مسایل عرفانی را عرضه داشته‌اند.

۶- هستی از نظر فلسفه و عرفان، سید جلال‌الدین آشتیانی، انتشارات زوار، مشهد، ۱۳۸۰ ق، (چاپ دوم: انتشارات نهضت زنان مسلمان، تهران، ۱۳۶۰ ش).

این کتاب یک دوره اجمالی هستی‌شناسی در مکتب صدرالمتألهین را با لطایف عرفانی بیان می‌کند و مصنف علامه با تعرض به افکار و سخنان مشایب معاصر به دفع ایرادات بر ملاصدرا پرداخته است. تقریر برهانی مبانی عرفانی ملاصدرا و شرح سخنان وی در مباحث امور عامه و الهیات خاصی از اهداف این کتاب است؛ مسایل کلی وجود چون بدهت مفهوم وجود - تمیز در وجودات - تحقیق اصالت وجود و توضیح براهین هشتگانه آن - ذکر اقوال عرفاء در وجود - اثبات مبدا وجود بطریقه اهل حکمت - بیان قاعلیت حق تعالی - اثبات اراده حق و علم باری به جمیع اشیاء بنا بر مشرب ملاصدرا، مباحث این کتاب را تشکیل می‌دهند.

ب) مقالات

- ۷- استاد اکبر آقای سید محمد کاظم عصار، تهران، وحید، سال پنجم (۱۳۴۷ ش)، ص ۹۵۰-۹۵۸.
- ۸- انتقاد بر انتقاد [از] رساله سه اصل، تهران، راهنمای کتاب، سال پنجم، ص ۲۴۲-۲۳۹.
- ۹- انتقاد بر انتقاد، تهران، مجله راهنمای کتاب، سال ششم، شماره ۴ و ۵، تیر و مرداد ۱۳۴۲ ش.
- ۱۰- انتقاد بر انتقاد (جواب به اکبر دانا سرشت در باب حرکت جوهری)، تهران، مجله راهنمای کتاب، سال ششم، شماره ۱ و ۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۴۲ ش.
- ۱۱- اصالة الوجود عند صدرالدين الشيرازي، تعريب السيد عمار ابورغيف، قم، مجلة الفكر الاسلامي، السنة الاولى، العدد الثاني، ربيع الثاني - جمادى الثانية ۱۴۱۴ هـ.
- ۱۲- ابن عربی و مسأله ولایت، قم، کیهان اندیشه، شماره ۳۰، خرداد و تیر ۱۳۶۹ ش.
- ۱۳- برهان صدیقین، تهران، فصلنامه وقف میراث جاودان، سال اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۷۲ ش.
- ۱۴- پاسخ به چند سؤال، قم، کیهان اندیشه، شماره ۲۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۷ ش.
- ۱۵- تحقیق در حقیقت معاد، مشهد، نشریه دانشکده الهیات، ش ۵ (۱۳۵۱)، ص ۳۳-۸۶ و ش ۷۱۶ (۱۳۵۲)، ص ۱۰۵-۱۹۲.
- ۱۶- تصوف در اسلام، تهران، معارف اسلامی، شماره ۳، ص ۲۷-۲۱، و شماره ۴، ص ۳۳-۲۷، و شماره ۵، ص ۲۳-۳۴.

شماره ۶، ص ۴۷-۵۱

- ۱۷- توضیح درباره آقا سید احمد تهرانی، تهران، وحید، شماره ۶ (۱۳۴۸ ش)، ص ۱۷۳-۱۷۸.
- ۱۸- ختم ولایت در اندیشه ابن عربی، قم، کیهان اندیشه شماره ۲۶، مهر و آبان ۱۳۶۸ ش.
- ۱۹- حکیم محقق حاج ملاهادی سبزواری، مشهد، نشریه دانشکده معقول و منقول، ش ۱ (۱۳۴۷)، ص ۹-۲۲.
- ۲۰- در رثای امام عارفان، قم، کیهان اندیشه، شماره ۲۴، خرداد و تیر ۱۳۶۸ ش.
- ۲۱- شوارق اثر تحقیقی صلاح‌الدین لاهیجی، تهران، فصلنامه وقف میراث جاویدان، سال اول، شماره اول، بهار ۱۳۷۲ ش.
- ۲۲- شوارق الالهام و اصالت وجود بانگاهی به اساتید مکتب فلسفی اصفهان، تهران، فصلنامه وقف میراث جاویدان، سال اول، شماره ۶، تابستان ۱۳۷۲ ش.
- ۲۳- مقدمه بر نقد تهافت غزالی، قم، کیهان اندیشه، شماره ۲ تا ۲۳، مهر و آبان ۱۳۶۴ تا فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۸ ش.
- ۲۴- معرفت و علم در کتاب و سنت، تهران، کتاب فرهنگ، شماره ۲ و ۳، بهار و پاییز ۱۳۶۷ ش.
- ۲۵- ملا محمد مهدی نراقی، مشهد، نشریه دانشکده الهیات، ش ۱۵ (۱۳۵۴)، ص ۷-۷۹ و ش ۱۹ (۱۳۵۵)، ص ۵۹-۱۱۷.
- ۲۶- معاد جسمانی، مشهد، نشریه دانشکده الهیات، ش ۱۰ (۱۳۵۳)، ص ۹۲-۱۲۶ و ش ۱۱ (۱۳۵۳)، ص ۲۵-۶۴ و ش ۱۲ (۱۳۵۳)، ص ۲۳-۶۳، ش ۱۴ (۱۳۵۴)، ص ۲۹-۵۲.

۲۷- مختصری در شرح احوال و آثار استاد بزرگوار آقای حاج میرزا سید محمد حسین طباطبایی، تهران، معارف اسلامی، شماره ۵

۲۸- میرزا سید حسن بجنوردی، تهران، معارف اسلامی، شماره ۶، سال ۱۳۴۷ش، ص ۳۱-۳۳.

۲۹- نکاتی درباره فلسفه و عرفان، قم، کیهان اندیشه، شماره ۱۷، فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۷ش.

۳۰- یادی از آیت الله خاتمی، قم، کیهان اندیشه، شماره ۲۱، آذر و دی ۱۳۶۷ش.

ج) مصاحبه‌ها

۳۱- استاد سیدجلال الدین آشتیانی شارح و مورخ حکمت و عرفان، تهران، مصاحبه با کیهان فرهنگی، الف: سال دوم، شماره ۶، شهریور ۱۳۶۴. ب: میراث ماندگار، جلد اول.

۳۲- پیرامون تفکر عقلی و فلسفی در اسلام، قم، مصاحبه با کیهان اندیشه شماره اول، مرداد و شهریور ۱۳۶۴.

۳۳- شخصیت حکیم عارف «اسرار»، تهران، مصاحبه با کیهان فرهنگی، سال دهم، شماره اول، فروردین ۱۳۷۲.

۳۴- عرفان و فلسفه در آفاق تشیع، تهران، مصاحبه با روزنامه همشهری، (۱) شماره ۲۰۶، یکشنبه ۲۱ شهریور ۱۳۷۲، (۲) شماره ۲۰۷، دوشنبه ۲۲ شهریور ۱۳۷۲، (۳) شماره ۲۰۸، سه‌شنبه ۲۳ شهریور ۱۳۷۲.

۳۵- مصاحبه با مجله حوزه درباره سید مصطفی خمینی.

د) تعلیقات و تصحیحات و مقدمات آثار عرفانی و فلسفی

۳۶- ائولوجیا، با تعلیقات قاضی سید قمی، تصحیح سیدجلال الدین آشتیانی، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۵۹ش.

ائولوجیا یکی از آثار مهم در میان فلاسفه و حکمای مسلمان است که تا دوران صفویه به نام ارسطو خوانده می‌شده است. این کتاب تلخیصی از نه‌گانه‌های افلوپین فیلسوف نوافلاطونی روم است که متضمن یک دوره‌ی کامل تئولوژی بوده و همین امر فلاسفه‌ی سنتی را به اشتباه انداخته و آن‌را به نام ارسطو ثابت کرده و چهره‌های واژگون از ارسطو در فرهنگ فلسفی شکل گرفته است. به خاطر مباحث الهیات مندرج در ائولوجیا این اثر مورد توجه بوده و از فارابی و ابن سینا تا صدرالدین شیرازی با عنایت به مطالب آن، مبحث الهیات اخصی را شکل داده‌اند.

چاپ مصحح این کتاب یک بار توسط عبدالرحمن بدوی تحت عنوان افلوپین عندالعرب انجام گرفته و بار دوم توسط استاد آشتیانی همراه با تعلیقات قاضی سعید قمی و استخراج منابع آن صورت گرفت. استاد در مقدمه‌ی آن به تصحیح اشتباه تاریخی فلاسفه پرداخت و این اثر را به نام افلوپین معرفی نمود. ایشان علاوه بر چاپ آن در جلد چهارم منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران، همزمان به صورت مستقل به چاپ این کتاب اقدام نمودند.

۳۷- اصول المعارف، فیض کاشانی؛ تصحیح سیدجلال الدین آشتیانی، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ش (چاپ دوم).

این کتاب که تلخیص کتاب عین‌الیقین است، به سبک صدرایی نگاشته شده و فیض کاشانی اصول و امهات حکمت متعالیه را در ده باب تنظیم کرده است. مباحث وجودشناسی، کاوش از علم و جهل و تقریر این که علم همان حصول شی است برای عالم و مسایل مربوط به اسمای الهیه، از مطالبی است که کاشانی در ابواب اولیه‌ی کتاب حاضر به بحث از آن‌ها پرداخته است. ماهیات و تعینات اعیان ثابت، مباحث علت و معلول، بحث از ترکیب طبیعت جسمانی به همراه کاوش از حرکت و زمان و بیان نشأت وجودی و حقایق موجودات و ارواح، تشکیل دهنده‌ی باقی ابواب کتاب فیض هستند. کتاب اصول المعارف علاوه بر تصحیح، مشتمل بر مقدمه‌ای طولانی از استاد آشتیانی است که به حل مشکلات متن پرداخته و جایگاه فلسفی فیض کاشانی را به بحث می‌گذراند؛ اصول المعارف پیش از چاپ مستقل، در جلد دوم منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران چاپ شده بود و برای اولین بار دانشگاه مشهد آن را در سال ۱۳۵۰ شمسی مستقلاً چاپ کرد که چاپ‌های بعدی را در سال‌های ۱۳۶۰ شمسی و ۱۳۷۷ شمسی انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی به شکل افست تجدید چاپ نمود.

۳۸- انوار جلیه، ملاعبدالله زنوزی، تصحیح و مقدمه: سیدجلال الدین آشتیانی، مؤسسه مطالعات اسلامی، ۱۳۵۴ش (چاپ دوم ۱۳۷۱ش: انتشارات امیرکبیر).

متن کتاب از تألیفات حکمای مکتب تهران است که در اواخر قرن دوازدهم از میان شارحان و مدرسان حکمت متعالیه شکل گرفت و مهمترین ویژگی آن، فارسی نگاری متون فلسفی و حکمی است. مؤلف متن، ملاعبدالله زنوزی از شاگردان به نام آخوند نوری بود که به دستور سپهسالار عازم تهران شد و حوزه‌ی درسی فلسفه و عرفان اسلامی را در مدرسه‌ی سپهسالار تشکیل داد. عبدالله زنوزی در انوار جلیه اصول اساسی حکمت دینی را از دیدگاه صدرالمতالیهین و با عنایت به مشرب‌های مشایی و اشرافی مطرح کرده و در جای جای تألیف خود، متعرض افکار عرفانی، خصوصاً یافته‌های ابن عربی شده است. استاد آشتیانی علاوه بر تصحیح و احیای این متن، در مقدمه‌ی خود متذکر زندگی‌نامه و جایگاه علمی مرحوم ملاعبدالله زنوزی گردیده‌اند.

۳۹- تحفه در مباحث علم، ملانظر علی گیلانی، الف: تهران، ۱۳۵۷ش، ب: مندرج در منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران، جلد ۴.

۴۰- تحفه‌المراد (شرح قصیده میرفندرسکی)، عباس شریف دارابی با شرح خلخالی و گیلانی، تهران، ۱۳۷۲ش، انتشارات الزهراء.

۴۱- تفسیر فاتحه‌الکتاب، تصحیح و مقدمه‌ی سیدجلال الدین آشتیانی، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۶۰ش.

متن حاضر تفسیری عرفانی و فلسفی از سوره‌ی حمد است که مؤلف آن ناشناخته است. استاد آشتیانی

به قرینه‌ی مطالب و منابع مورد استفاده‌ی مؤلف، آن را مربوط به قرن یازدهم دانسته است؛ مؤلف در هر کجای شرح و تفسیر خود لازم دیده، به منابع اصلی فلسفی و عرفانی ارجاع نموده و لطایف قرآنی را با مضامین حکمی عرضه داشته است. استاد آشتیانی علاوه بر تصحیح متن و تعلیقات روشنگر بر آن، در مقدمه‌ای سلوک عرفانی و شیوه‌ی فلسفی را در تفسیر قرآن به بحث گذاشته است.

۴۲- تمهید القواعد، صان‌الدین علی بن محمدالترکه، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، چاپ اول: ۱۳۵۵ش، چاپ دوم: ۱۳۶۰ش

متن کتاب حاضر به نام القواعد از ابوحامد محمدالاصفهانی در مباحث کلیه وجود و الهیات اخص به سبک عرفانی است که توسط نواده‌ی او، علی‌بن محمد ابن محمدالترکه به طور عالی شرح شده است. این کتاب از کتب درسی حوزه‌های علمیه بوده و در اصفهان توسط آقا محمدرضا قمشه‌ای تدریس می‌شده است؛ وی در حین تدریس حواشی ارزنده‌ای به آن نگاشته که به همت استاد آشتیانی به همراه حواشی آقا میرزا محمود قمی با متن مصحح کتاب به چاپ رسیده است. مسایلی چون اشتراک معنوی وجود در مشرب عرفا و کیفیت احاطه‌ی انسان به مظاهر وجودیه و بیان تحقق حق تعالی در مجال وجودیه از مباحثی است که در کتاب تمهیدالقواعد به بحث گذاشته شده‌اند؛ استاد آشتیانی نیز در مقدمه‌ی مفصل خود بر کتاب، بعد از ذکر جایگاه عرفانی و فلسفی خاندان ابن ترکه به بیان مواضع اختلاف عرفا و فلاسفه در مسایل وجود و الهیات پرداخته است. چاپ مصحح کتاب تمهیدالقواعد با دو پیشگفتار فارسی و انگلیسی از دکتر سیدحسین نصر به چاپ رسیده است.

۴۳- المشاعر، صدرالدین شیرازی، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، انتشارات زوار، ۱۳۴۳ش.

این کتاب از اصلی‌ترین آثار تألیفی ملاصدرا است که یک دوره‌ی کامل هستی‌شناختی فلسفی به سبک حکمت متعالیه را شامل شده و امهات افکار فلسفی آخوند را در بردارد. کتاب المشاعر دارای یک فاتحه در تعریف حکمت و هشت مشعر و یک خاتمه است. مباحث کلی وجود شناسی نظیر بدهت وجود - کیفیت شمول وجود و سریان هستی - اصالت وجود و... از مباحث متن کتاب هستند که به همراه مباحث مربوط به الهیات فلسفی مشعرهای پایانی را تشکیل می‌دهند؛ شرح المشاعر از محمد جعفر لاهیجی، از مدرسان به نام عصر قاجاریه است که استاد آشتیانی آن را به همراه تعلیقاتی از دیگر شارحان افکار ملاصدرا برای اولین بار به سال ۱۳۸۳ قمری به چاپ مصحح رسانده است. مقدمه‌های انگلیسی دکتر نصر، فرانسوی هانری کرین و فارسی استاد همایی به همراه مقدمه‌ی مفصل استاد آشتیانی در معرفی مکتب تهران و شارحان افکار ملاصدرا در دو قرن گذشته بر اهمیت کتاب افزوده است.

۴۴- رساله‌التنصوص، صدرالدین قونوی، تصحیح سیدجلال الدین آشتیانی، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۲ش.

صدرالدین قونوی که از شارحان اولیه‌ی افکار ابن عربی به شمار می‌رود، علاوه بر مطولات عرفانی

خود، نکات ذوقی را در گزیده‌ها و رسالات کوتاهی نظیر رساله‌ی النصوص برای شاگردان و مریدانش به یادگار گذاشته است. این رساله مباحث وجودشناختی عرفانی را چونان گزین گویه‌های امروزی بازگو کرده و رساله را با بحث از احوالات وجودی و مقام احدیت به پایان رسانده است. استاد آشتیانی با مقدمه‌ای در معرفی شخصیت عرفانی صدرالدین قونوی به چاپ تصحیح شده‌ی این رساله همت گماشته است.

۴۵- رساله‌ی نوریه در عالم مثال، حکیم بهایی لاهیجی، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، چاپ اول: ۱۳۵۰ش، حوزه‌ی هنری سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ دوم: ۱۳۷۲ش.

این رساله مربوط به قرن دهم هجری است که مطابق نوشته‌ی استاد آشتیانی نشانی از ترجمه‌ی احوال نویسنده‌ی آن پیدا نشده است. متن رساله متصدی بحث از عالم مثال است که یکی از محوری‌ترین مباحث حکمت اشراقی به شمار می‌رود و فلاسفه‌ی مشاء در ایراد بر آن دلایلی را عرضه نموده‌اند. مؤلف رساله‌ی نوریه با مراجعه به متون مشایی و دفع اشکالات آنان، به اثبات ذوقی و برهانی این مسأله پرداخته و استاد آشتیانی در مقدمه‌ی این رساله این مسأله را در حکمت متعالیه صدرایی بازگو نموده است.

۴۶- رسائل فلسفی (متشابهات قرآن - المسایل القدسیه - اجوبه المسائل)، صدرالدین شیرازی، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، مشهد، چاپ اول، ۱۳۵۱ش، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم، چاپ دوم: ۱۳۶۲ش.

این کتاب حاوی سه رساله‌ی کوتاه از صدرالمآلهین است که چکیده نظریات تفسیری و فلسفی خود را در جواب درخواست مریدان و شاگردانش بازگو می‌کند؛ استاد آشتیانی هر سه رساله را با تصحیح و توضیحات لازم با استفاده از منابع اصلی فلسفه‌ی ملاصدرا به چاپ رسانده و در اختیار صدرا پژوهان قرار داده است. مطالبی چون کیفیت نزول قرآنی به عالم خلق - مراتب عالم امکانی و مباحث کلیدی وجودشناسی حکمی از مسایلی است که در این رسالات مورد بحث قرار گرفته‌اند.

۴۷- رسائل فلسفی شامل رساله تحفه (ملانظر علی گیلانی) - رساله وحدت وجود (ملاعلی نوری) - رساله بسیط الحقیقه کل الاشیاء (ملاعلی نوری).

۴۸- رسائل وحدت وجود و بداء، سید محمدکاظم عصار، تصحیح سیدجلال الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۴۸ش.

مرحوم عصار از مدرسان نامدار دوران معاصر به شمار می‌روند که در مدارس علمیه و دانشگاه تهران به تدریس علوم عقلی و نقلی مشغول بود. رساله‌ی وحدت وجود به مباحث عمومی درباره‌ی وجود و به نقل دیدگاه‌های مختلف درباره‌ی مفهوم وجود و اشتراک مفهومی آن پرداخته است. مرحوم عصار در بخش دیگری از رساله‌ی وحدت وجود بحث از قاعده‌ی الواحد لایصدر عند الالواحد را طرح کرده و به تقریر سخنان عرفا بذل توجه کرده است. در رساله‌ی بداء که هنگام تدریس در دانشگاه برای تصدی مقام استادی نوشته است، مسأله‌ی بداء را از دیدگاه علمای شیعه و روایت

از دست نوشته‌های استاد آشتیانی

این رساله‌ی نوریه در عالم مثال، حکیم بهایی لاهیجی، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، چاپ اول: ۱۳۵۰ش، حوزه‌ی هنری سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ دوم: ۱۳۷۲ش.

این رساله مربوط به قرن دهم هجری است که مطابق نوشته‌ی استاد آشتیانی نشانی از ترجمه‌ی احوال نویسنده‌ی آن پیدا نشده است. متن رساله متصدی بحث از عالم مثال است که یکی از محوری‌ترین مباحث حکمت اشراقی به شمار می‌رود و فلاسفه‌ی مشاء در ایراد بر آن دلایلی را عرضه نموده‌اند. مؤلف رساله‌ی نوریه با مراجعه به متون مشایی و دفع اشکالات آنان، به اثبات ذوقی و برهانی این مسأله پرداخته و استاد آشتیانی در مقدمه‌ی این رساله این مسأله را در حکمت متعالیه صدرایی بازگو نموده است.

۴۶- رسائل فلسفی (متشابهات قرآن - المسایل القدسیه - اجوبه المسائل)، صدرالدین شیرازی، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، مشهد، چاپ اول، ۱۳۵۱ش، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم، چاپ دوم: ۱۳۶۲ش.

این کتاب حاوی سه رساله‌ی کوتاه از صدرالمآلهین است که چکیده نظریات تفسیری و فلسفی خود را در جواب درخواست مریدان و شاگردانش بازگو می‌کند؛ استاد آشتیانی هر سه رساله را با تصحیح و توضیحات لازم با استفاده از منابع اصلی فلسفه‌ی ملاصدرا به چاپ رسانده و در اختیار صدرا پژوهان قرار داده است. مطالبی چون کیفیت نزول قرآنی به عالم خلق - مراتب عالم امکانی و مباحث کلیدی وجودشناسی حکمی از مسایلی است که در این رسالات مورد بحث قرار گرفته‌اند.

۴۷- رسائل فلسفی شامل رساله تحفه (ملانظر علی گیلانی) - رساله وحدت وجود (ملاعلی نوری) - رساله بسیط الحقیقه کل الاشیاء (ملاعلی نوری).

۴۸- رسائل وحدت وجود و بداء، سید محمدکاظم عصار، تصحیح سیدجلال الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۴۸ش.

مرحوم عصار از مدرسان نامدار دوران معاصر به شمار می‌روند که در مدارس علمیه و دانشگاه تهران به تدریس علوم عقلی و نقلی مشغول بود. رساله‌ی وحدت وجود و به مباحث عمومی درباره‌ی وجود و به نقل دیدگاه‌های مختلف درباره‌ی مفهوم وجود و اشتراک مفهومی آن پرداخته است. مرحوم عصار در بخش دیگری از رساله‌ی وحدت وجود بحث از قاعده‌ی الواحد لایصدر عند الالواحد را طرح کرده و به تقریر سخنان عرفا بذل توجه کرده است. در رساله‌ی بداء که هنگام تدریس در دانشگاه برای تصدی مقام استادی نوشته است، مسأله‌ی بداء را از دیدگاه علمای شیعه و روایت

مشهد، نشریه دانشگاه الهیات، ش ۲۶/۲۷ (۱۳۵۷)، ص ۶۵-۱۲۹ و ش ۲۸ (۱۳۵۸)، ص ۶۷-۱۳۶.

۵۲- شکوه شمس (سیری در آثار و افکار مولانا)، آن ماری شیمل، ترجمه حسن لاهوتی، تهران، ۱۳۶۷ش، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

۵۳- الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه، صدرالدین محمد ابراهیم شیرازی، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۴۶ش (چاپ دوم).

متن کتاب درینج مشهد و چندین شاهد و اشراق تنظیم شده و در بردارنده‌ی نظریات عرفانی و فلسفی ملاصدرای شیرازی است؛ صدرالدین علاوه بر مباحث عمومی فلسفی و الهیات عقلانی، بحث نبوت را نیز در این کتاب آورده است. به نظر عده‌ای از حکیمان، الشواهد الربوبیه را ملاصدرا در اواخر عمر خود نگاشته و چکیده‌ی افکار خود را در آن ارائه داده است. حواشی الشواهد الربوبیه از حاج ملاهادی سبزواری است که در شرح و توضیح افکار ملاصدرا کوشیده است. استاد آشتیانی بعد از مقدمه‌ی مفصلی در خصوصیات حکمت متعالیه‌ی صدرایی و سیر تاریخی آن در چهارصد سال گذشته نخست متن کتاب را با تعلیقات خود ملاصدرا و توضیحات منابع سخنان وی از دیگر آثارش آورده و سپس حواشی حاجی را با ارجاع به صفحات متن تصحیح شده درج کرده‌اند. سلسله‌ی طبقات حکمای پیرو صدرالمآلهین در حوزه‌های درسی تهران، مشهد و

عقلی از آن را مطرح کرده است. استاد آشتیانی در مقدمه به توضیح مباحث مندرج در رسالات پرداخته و شمه‌ای از زندگی علمی مرحوم عصار را گزارش کرده است. استاد آشتیانی در سال ۱۳۷۷ این رسالات را به همراه چهار رساله‌ی دیگر با عناوین اجابة الدعاء فی مسأله البداء، علم الحدیث، تفسیر قرآن کریم و شذراتی در جبر و اختیار با مقدمه‌ی مفصلی به چاپ رسانده‌اند.

۴۹- رسائل قیصری، داود بن محمود قیصری، تصحیح و مقدمه‌ی: سید جلال الدین آشتیانی.

این کتاب در بردارنده‌ی سه رساله‌ی عرفانی به نام التوحید والنبوة والولاية، ... از داود بن محمود قیصری عارف قرن هشتم هجری است که با تعلیقات حکیم محمدرضا قمشه‌ای به صورت مصحح عرضه شده‌اند؛ موضوعات هر سه رساله در مباحث عرفانی ولایت، وحدانیت و بحث زمانی می‌باشد. استاد آشتیانی در مقدمه رسائل و توضیحات خویش، بر سیر تاریخی عرفان ابن عربی تا قرن سیزدهم تأکید ورزیده و هر جا که لازم دیده به شرح مواضع مشکل متن پرداخته است. عده‌ای از محققان معتقدند رساله‌ی التوحید والنبوة والولاية، شرح قیصری بر تائیه‌ی ابن فارض است.

۵۰- شرح فصوص الحکم، مؤیدالدین چندی (با همکاری دکتر ابراهیمی دینانی)، مشهد، ۱۳۶۱ش، انتشارات دانشگاه فردوسی.

۵۱- شرح دعاء المعرفه، ملامحمد علی فاضل خراسانی،

اصفهان از محاسن مقدمه‌ی استاد آشتیانی به شمار می‌رود.

۵۴- قره العیون، ملامهدی نراقی، تهران، ۱۳۵۷ ش، انجمن فلسفه ایران.

۵۵- اللغات الالهیه و الکلمات الوجیزه، ملاحمد نراقی، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۵۷ ش.

ملاحمد نراقی یکی از مدرسان و شارحان حکمت دینی در قرن دوازدهم بود که مطالب فلسفی و عرفانی را در مکتب اصفهان تدریس می‌کردند؛ وی اصول کلیه و امهات مسائل حکمت دینی را در رساله‌ی حاضر به بحث گذاشته است؛ بدهات مفهومی وجود و اشتراک معنوی آن که در میان فلاسفه مورد اختلاف بوده و همچنین مباحث کلیه‌ی الهیات عقلانی و تقریر برهان اثبات واجب تعالی از مطالب رساله‌ی اللغات است.

استاد آشتیانی در مقدمه‌ی کتاب ضمن بحث از مسایل فلسفی، به بیان موقعیت فلسفی ملاحمد نراقی می‌پردازد.

۵۶- لمعات الهیه، ملاعبدالله نوزوی، تصحیح سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۵۴ ش، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ دوم، ۱۳۶۱ ش.

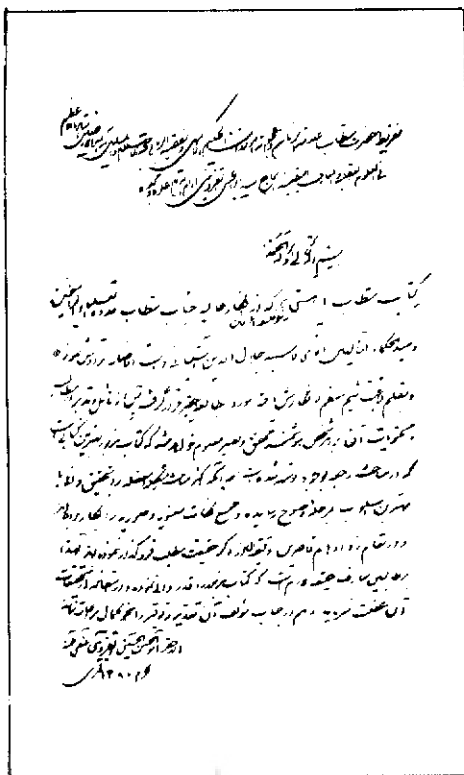
لمعات الهیه یک دوره الهیات فلسفی است که به قلم شیوای نوزوی که نمایانگر مکتب فلسفی تهران در عصر قاجار و فارسی نویسی است، نوشته شده و با مراجعه به متون کلاسیک فلسفه‌ی دوره‌ی اسلامی و ترجمه‌ی آن‌ها، اثری ماندنی و اصیل را به دستداران حکمت دینی عرضه نموده است. براهین اثبات باری تعالی و تقریرات چندگانه‌ی برهان صدیقین به همراه بحث از اسما و صفات خداوند به شیوه‌ی فلاسفه که با تحقیقات مرحوم نوزوی توأم بوده، بر غنای این کتاب افزوده است؛ لمعات الهیه را می‌توان ترجمه‌ای از سفر سوم (الهیات به معنی اخص) اسفار ملاصدرا دانست که با تتبعات حکمای بعدی ایرانی همراه گشته است.

استاد آشتیانی در مقدمه‌ی خویش بر این کتاب به تبیین الهیات فلسفی پرداخته و گوشه‌ای از تتبعات مرحوم نوزوی را گزارش کرده است.

۵۷- المبدء و المسعاد، صدرالدین شیرازی، تصحیح سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۵۴ ش.

متن این کتاب از ملاصدرای شیرازی است که با مقدمه و تعلیقات استاد آشتیانی در سال ۱۳۵۴ شمسی به چاپ انتقادی رسید. همان‌طور که از نام کتاب پیداست، ملاصدرا آن را در دو فن شامل مباحث الهیات فلسفی به رشته تحریر کشیده است؛ هر فنی شامل مقالات مستقلی است. فن اول در ربوبیات در سه مقاله اشاره به مبدا وجود، صفات حق تعالی و افعال خداوند دارد. فن دوم در معاد و چگونگی ترتیب موجودات در چهار مقاله، مطالبی راجع به چگونگی پدید آمدن عایدات از عناصر، معاد جسمانی، معاد انسانی به روش اهل عرفان و نبوات را به بحث گذاشته است. استاد آشتیانی در مقدمه‌ی خویش، متعرض نظریه‌ی ملاصدرا در خصوص معاد جسمانی شده و با نقل افکار حکیم نوزوی به دفاع از تقریر ملاصدرا پرداخته است.

۵۸- مجموعه رسائل سبزواری، تصحیح سید جلال‌الدین

آشتیانی، (چاپ اول: ۱۳۴۸ ش)، انجمن فلسفه ایران، چاپ دوم، ۱۳۶۱ ش، انتشارات اسوه، چاپ سوم، ۱۳۷۰ ش.

حاج ملاهادی سبزواری از حکمای نام‌آور قرن سیزدهم و یکی از شاخص‌ترین شارحان افکار صدرالمتهلین است. سبزواری چکیده افکار فلسفی حکمت متعالیه را در کتاب مشهور شرح المنظومه به نظم کشیده و نزدیک به دو قرن است که محصلان فلسفه‌ی اسلامی برای ورود به مباحث حکمی به تحصیل این کتاب مشغول‌اند؛ مرحوم سبزواری علاوه بر شرح المنظومه و حواشی بر اسفار آخوند و چندین تک‌نگاری فلسفی، مسایل مطرح در میان دانش‌آموخته‌گان را فلسفه طی رسالات کوچک و جواب‌نامه‌های شاگردان و مریدان خویش به صورت مکتوب درآورده و گنجینه‌ای پربار را برای آیندگان به امانت گذاشته است. استاد آشتیانی در این مجموعه ۱۷ عنوان از این رسالات را تصحیح نموده و همراه با تعلیقات و توضیحات لازم به چاپ رسانده است.

مطابق معمول استاد در مقدمه‌ی این رسائل به ذکر مقام فلسفی و عرفانی حاجی پرداخته و به معرفی مشرب فکری ایشان متعرض شده‌اند؛ مباحثی چون معرفت انبیاء و بحث ولایت کلیه و صفات الهیه و شرح حدیث علوی «عرفتی یا نورانیة...» از جمله مسایلی است که حاجی در این رسائل به بحث از آن‌ها پرداخته است.

۵۹- مشارق الدراری، سعیدالدین سعید فرغانی، تصحیح سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۹۸ ق.

ابن فارض از عرفای بزرگ قرن هفتم بوده که اصول و امهات مباحث عرفانی را به صورت نظم درآورده و سعیدالدین ابن احمد فرغانی از عرفای معروف و شاگرد قونوی آن را به زبان فارسی شرح کرده‌است؛ شرح فرغانی تقریر درس صدرالدین قونوی است که آن را به

زبان فارسی تدریس می‌کرد و معضلات آن را برای شاگردان حل کرده است. استاد آشتیانی شرح تائیه را بر اساس دو نسخه‌ی خطی به تاریخ ۷۱۴ قمری و ۱۲۶۰ قمری تصحیح کرده است.

۶۰- مصباح الهدایه، امام خمینی، تصحیح: سید جلال‌الدین آشتیانی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ اول: ۱۳۷۲ ش، چاپ دوم: ۱۳۷۳ ش.

متن کتاب از آثار عرفانی امام خمینی است که در ایام جوانی تحریر شده است. امام خمینی در مصباح‌الهدایه بر اساس مکتب ابن عربی مباحث ولایت کلیه و حقیقت محمدیه را به بحث گذاشته و به شرح اسم مستأثر و حقیقت عماء پرداخته است؛ جانبداری از نظریات عرفا در مسایل هستی‌شناسی و طرح خداشناسی ذوقی از محسنات این کتاب به شمار می‌رود، استاد آشتیانی در مقدمه‌ی مفصل خود به پی‌گیری از منابع فکری مصباح‌الهدایه پرداخته و با توضیح مطالب متن آن، بر روشنگری مضامین عالی عرفانی افزوده است.

۶۱- المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، صدرالدین شیرازی، تصحیح سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، ۱۳۸۱ قمری.

رساله‌ای از ملاصدرا که چکیده‌ی افکارش را در مسایل مربوط به مبدء و معاد با یک مقدمه و دو فن در اشاره به مبدا اعلی و غایت قصوا و کیفیت افعال حق تعالی، اثبات معاد جسمانی و عوامل برزخی به بحث گذاشته است؛ خاتمه‌ی این رساله در احوال رستاخیز، نبوت و اضغاث و احلام تحریر شده است.

استاد آشتیانی در مقدمه‌ی کتاب، به معرفی متن و حل برخی از مشکلات آن پرداخته است.

۶۲- مکاتبات عرفانی، سید احمد حائری و شیخ محمد حسین غروی، تهران، نشریه جاویدان خرد، سال دوم، شماره اول.

۶۳- منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران، تصحیح و گردآوری سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن دولتی ایران و فرانسه، چاپ اول، ۱۳۵۰-۱۳۵۵ ش، چاپ دوم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۳ ش.

این اثر ۴ جلدی و ارزنده‌ی که به حق شاهکار تصحیحات استاد آشتیانی و ثمره‌ی عمر ایشان به شمار می‌رود، با همکاری فیلسوف فرانسوی هانری کرین در طی نزدیک به ده سال شکل گرفت و دربردارنده‌ی منتخبی از آثار و تألیفات حکمای ۴ قرن گذشته است. جلد اول شامل منتخباتی از میرداماد، ملاصدرا، رساله‌ی صنایعیه میرفندرسکی، رساله‌ی اثبات واجب ملارجعیلی تبریزی، عبدالرزاق لاهیجی، تعلیقات خوانساری بر الهیات شفا و رساله‌ی مسالک‌الیقین از ملاشمس‌گیلانی است که با مقدمه‌ی تاریخی و پاورقی‌های روشنگر آشتیانی همراه شده است. در جلد دوم با حفظ سیر تاریخی اندیشه‌های عرفانی و حکمی در ایران زمین، منتخباتی از سید احمد علوی عاملی، فیض کاشانی، آقاچانی، حسین تنکابنی، قوام‌الدین رازی، رفیع پیرزاده و ملاحمد باقر سبزواری چاپ شده که در ابتدای هر کدام از رسالات استاد آشتیانی به معرفی صاحب رساله و افکار فلسفی آنان پرداخته

ویژه‌نامه
استاد سیدجلال‌الدین آشتیانی

در آستانه انتشار

شرح فصوص الحکم
عبدالرحمان جامی

شرح فصوص الحکم

تألیف
عبدالرحمان جامی

مقدمه، تصحیح و تحقیق
استاد سید جلال‌الدین آشتیانی

■ تصحیح: استاد سیدجلال‌الدین آشتیانی
■ دفتر نشر میراث مکتوب

درآمد: شرح فصوص الحکم جامی در سال ۱۳۳۳ ه.ق. در هاشم شرح فصوص عبدالغنی تابلسی در استانبول مملو از اغلاط مطبعی منتشر شد. از این شرح در کتابخانه ملی و کتابخانه آستان قدس رضوی چند نسخه قدیمی و قابل قبول وجود دارد. در تصحیح استاد سیدجلال‌الدین آشتیانی نسخه کتابخانه ملی اساس قرار گرفته و با نسخه‌های دیگر مقابله شده است. ویژگی شرح جامی بر دیگر شروح: روانی قلم، اشراف کامل بر آثار ابن عربی، ایجاز‌گویی و مفیدنویسی او است.

این اثر با مقدمه‌ای مبسوط و عالمانه از استاد آشتیانی در یک مجلد حرفه‌پنجینی شده است و به زودی از طرف دفتر نشر میراث مکتوب به زور طبع آراسته می‌شود.

کتاب شرح فصوص الحکم، آخرین اثر سترگ عارف نامدار ایران و جهان اسلام، عبدالرحمان جامی (۸۱۷-۸۹۸ ه) خاتم الشعراء دوره تیموری و قرن نهم هجری است.

این کتاب یکی از مهمترین و معتبرترین کتابهای عرفان نظری به شمار می‌آید که در گسترش و ترویج مبانی و مفاهیم عرفانی شیخ‌اکبر ابن عربی اندلسی سهم بزرگ و شایسته‌ای داشته است.

است. جلد سوم منتخبات به شاگردان مدرسه‌ی صدرالمثالیین پرداخته و گزیده‌ای از رسالات قاضی سعید قمی، میرزا حسن لاهیجی، ملا نعیم طالقانی، بهاء‌الدین محمد اصفهانی و عبدالرحیم دماوندی رازی را در بر دارد. اینان که سنت حکمت را در ایران به دوران بعدی منتقل کرده‌اند و برخی دارای مدرس تدریس حکمت و فلسفه بوده‌اند، پیش از اقدام استاد آشتیانی مبنی بر چاپ رسالات حاضر، به صورت ناشناخته فقط در کتاب‌های تاریخی و تراجم معرفی شده بودند. در جلد چهارم منتخباتی از حکمای الهی ایرانی در دوران پایانی صفویان قرار گرفته و به دنبال سه جلد قبلی یک دوره‌ی کامل از سیر تاریخی حکمت الهی را در قرن یازدهم و دوازدهم عرضه می‌کنند؛ رسالاتی از ملا حمزه‌ی گیلانی، ملا اسماعیل خواجویی، آقا محمد بیدآبادی، ملا احمد نراقی، آخوند نوری و ملا نظر علی گیلانی، تاریخ حکمت الهی تا حمله‌ی افغانان و از هم پاشیدن مکتب اصفهان و شکل‌گیری مجدد آن در عصر قاجاریه را معرفی می‌کند؛ سه جلد از منتخبات دارای مقدمه‌ای مفصل از هانری کربن بوده، که سیر تاریخی حکمت الهی ایران را به زبان فرانسه معرفی و تحلیل می‌کند و خود به طور مستقل از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. استاد آشتیانی نیز در مقدمات خود به صورت سنتی تغییر و تبدل حکمت الهی به دست شارحان صدرایی و مخالفان مشایی آن را به بحث گذاشته و زوایای پنهان سیر تاریخی آن را ارائه نموده‌اند. مطابق نوشته‌ی استاد آشتیانی قرار بود که این منتخبات در هفت جلد به پایان برسد و حکمت الهی در ایران را تا دوران معاصر معرفی کند که با مرگ نابهنگام هانری کربن و دست‌تنهایی استاد این امر مهم تاکنون به تأخیر افتاده است.

۶۴- نقد النصوص فی شرح نقض النصوص، عبدالرحمن بن احمد جامی، تصحیح ویلیام چیتیک، مقدمه‌ی: سیدجلال‌الدین آشتیانی، انجمن فلسفه ایران، چاپ اول: ۱۳۵۶ ش؛ مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ دوم: ۱۳۷۰ ش.

متن کتاب حاضر شرح عبدالرحمن جامی بر رساله‌ی مختصر نقض النصوص است که حاوی مطالب عرفانی و مسایل ذوقی است که به مشرب عرفان نظری ابن عربی نوشته شده است. جامی در مقدمه‌ی شرح خود به بیان اصول فکری و نظری عرفان ابن عربی پرداخته و مباحث وجودشناختی و الهیات صوفیه را به بحث گذاشته است. این کتاب به تصحیح ویلیام چیتیک از محققان آمریکایی و زیر نظر استاد آشتیانی به سبک انتقادی انجام پذیرفته و بر مبنای نسخه‌های مختلف، نسخه‌ای جامع و مصحح عرضه شده است. مصحح کتاب ضمن درج اختلاف نسخ، فهرست اعلام و فنی را در آخر متن افزوده و در مقدمه‌ی خود به بیان نکاتی ارزنده از عرفان اسلامی پرداخته است. استاد آشتیانی نیز در پیشگفتار خویش به موقعیت جامی عنایت داشته و سیر عرفان را در ایران سده‌های هفتم و هشتم ارائه کرده است.

۶۵- هدایة الطالبین، حکیم سبزواری، مشهد، ۱۳۴۷ ش، انتشارات اوقاف خراسان. □

تاریخ تألیف این اثر، سال ۸۹۶ ه یعنی دو سال پیش از وفات جامی است، و جالب توجه اینکه اولین اثر جامی نیز نقد النصوص فی شرح نقض النصوص ابن عربی بوده که خود نشان دهنده مشرب و مرام جامی و نمایانگر اهمیتی است که وی نسبت به مکتب عرفانی ابن عربی و افکار و آرای وی داشته است. یعنی کوششهای پربار عرفانی و کارنامه علمی این عارف بزرگ قرن نهم هجری با نوشته‌ای از ابن عربی آغاز شده و با نوشته‌ای از او پایان یافته است.

به حق می‌توان گفت که جامی یکی از توانمندترین دانشمندان و مؤلفان نامی ایران بوده که با بیان شیوا و روان و سبک و قلم رسای خود توانسته است از عهده معانی ژرف و مفاهیم مبهم و پیچیده متون دشوار عرفانی و از آن جمله فصوص الحکم ابن عربی برآید و به شرح و بسط آن بپردازد.

در این شرح نیز جامی همانند شرحهای دیگر خود چون اشعة اللمعات با همان سبک و روش معهود و معروف خود، با تقریری جالب و تحریری وزین به شرح واژه واژه متن فصوص الحکم یا عبارت عبارت آن می‌پردازد و با زبانی ساده و گویا و دور از اطنابهای ممل و ایجازهای مخل، به تحقیق در کلمات و عبارات فصوص و مشکلات و پیچیدگیهای عرفانی آن، پیش رفته است.

او با توانایی کامل و ورزیدگی استادانه از عهده درک و فهم مسائل متن برآمده و اصطلاحات عرفانی آن را با سبکی والا و فصاحتی گویا به رشته تحریر درآورده است. از پرداختن به مطالب فرعی و جانبی جز در جاهایی که ضرورت ایجاب کرده، بکلی پرهیز و احتراز ورزیده است.

امتیازی که این شرح نسبت به شرحهای دیگر شارحان فصوص پیش از جامی، چون: الشکوک قونبوی، شرح فصوص الحکم جندی، شرح فصوص کاشانی و شرح فصوص قیصری و... دارد، این است که می‌توان آن را به عنوان یک کتاب درسی تلقی کرد و برای کسانی که خواهان آشنایی بیشتر با امهات متون و کتب عرفانی هستند بسیار سودمند و مشکل‌گشا است. و این خود نیز انگیزه جامی در نوشتن این شرح بوده است.

جامی در این اثر مهم خود از تمام شرحهای یاد شده بهره جسته و از راه دقت و مطالعه و پژوهش در آنها